

دانشگاه است. این متن حتی خطاب به رئیس جمهور هم نبوده و اعلام عمومی شده است. این رفتارها معنا دارد و افرادی که فعالیت‌های دیپلماتیک داشته‌اند، به خوبی می‌دانند که در عرصه دیپلماسی هر حرکت فرد و اصولاً زبان بدن او دارای معنی است. بنابراین حتماً کلمات هم معنی دارند. «و اضافه می‌کند: «ظریف دیپلمات کارگشته و با سابقه‌ای است و مارتین اوران بر اساس توضیحات بعدی که بر اساس متنی که منتشر کرده قضاوت می‌کنیم. به هر حال من این اقدام را در ابتدای دولت درست نمی‌دانم. رئیس جمهور باید مردان خودش را انتخاب کند؛ با لحاظ کردن ملاحظات. او نمی‌تواند چشم‌پوشی را به همه واقعات بیرونی و میدانی ببندد. جریان اصلاحات، حاکمیت، افرادی که برای رئیس جمهور شدن پزشک‌های زحمت کشیدند و حتی شخص ظریف بخشی از واقعیت هستند که همه آنها باید مورد توجه رئیس جمهور قرار گیرند. او به همه موارد نمی‌تواند پاسخ دهد و باید به او حق داد.» مقدم تاکید می‌کند که پزشک‌ها در موقعیت خاصی قرار دارند و باید به او کمک کرده به‌ویژه از سوی افرادی مانند ظریف.»

▼ **ظریف نماد شکستن قفس تحریم‌هاست**

محمود صادقی، حقوقدان و نماینده مجلس دهم اما ظریف را یک سرمایه‌نماینده با پایگاه اجتماعی گسترده در جامعه توصیف می‌کند. او به هم‌میهن می‌گوید: «با توجه به نقش تعیین‌کننده‌ای که آقای ظریف در دولت آقای روحانی در بحث برجام و به‌خصوص گشایش سیاست خارجی داشتند در حافظه تاریخی ملت ما به‌عنوان یک فرد خدمتگزار و مؤثر برای منافع ملی کشور ثبت شدند. حضور او در انتخابات و در کنار دکتر پزشکیان در تبلیغ او و جلب اعتماد مردم بسیار مؤثر و تعیین‌کننده بود. بعد از انتخابات هم زحماتی که ظریف به‌عنوان رئیس شورای راهبری برای هماهنگی میان کارگروه‌ها و کمیته‌ها کشید بسیار مؤثر بود.» به باور این فعال سیاسی اصلاح‌طلب ضروری است که برای بازگشت دوباره ظریف تلاش شود: «به دلیل برخی کج‌سلیقگی‌هایی به‌ویژه در بحث استعلام و ایرادهایی که گرفته شده، این شرایط ایجاد شده است. در حالی که به لحاظ حقوقی و حتی با این قانون سختگیرانه هم موارد مطرح‌شده شامل ظریف نمی‌شود. به نظر من کماکان حضور این سرمایه‌نماینده در کنار دکتر پزشکیان می‌تواند در مقوله اعتماد اجتماعی مؤثر باشد. به همین دلیل هم معتقدم کناره‌گیری ظریف بسیار نامطلوب بوده و آثاری منفی به دنبال دارد.» این حقوقدان خطاب به ظریف درخواست می‌کند که در تصمیم خود برای کناره‌گیری تجدینظر کند و در کنار دولت باقی بماند: «حضور او به هر عنوانی می‌تواند باعث هم‌افزایی و تقویت کار کارشناسی این کابینه به‌ویژه در حوزه روابط بین‌الملل باشد.» آیا کناره‌گیری ظریف می‌تواند هشدار می‌تواند هشدار می‌تواند برای عمل به وعده‌های‌شان باشد؟ سؤالی که صادقی در پاسخ به آن می‌گوید: «بله، یکی از شعارهای مهم رئیس جمهور در واقع گشایش این قفس بود؛ رفع تحریم‌ها و گشایش در حوزه روابط بین‌الملل. ظریف هم نماد توسعه روابط بین‌الملل و رفع تحریم است. معتقدم حضور او در کنار دولت می‌تواند نوبدبخش تحقق یکی از وعده‌های مهم رئیس جمهور باشد.»

مردم و دلایل اعتمادشان به وعده‌های او تعدادی از وزرای پیشنهادی خود را از میان وزرای دولت سیزدهم پیشنهاد کرد؛ افرادی که برخی از آنها به عنوان ناکارآمد شناسایی شدند. همچنین در میان وزرای پیشنهادی او تنها نام یک زن مشاهده می‌شود و البته که از نام اقلیت‌های قومی و دینی در لیست پیشنهادی او خبری نیست؛ نکته‌ای که ظریف با ظرافت بسیار به آن اشاره کرده و موضوع را مایه شرمساری خود در برابر ملت خوانده بود.

▼ **کناره‌گیری ظریف ناامیدی را افزایش می‌دهد**

بیژن مقدم، روزنامه‌نگار و تحلیلگر سیاسی اصولگرا اما درباره استعفای ظریف در گفت‌وگو با هم‌میهن تاکید می‌کند که جامعه ما به شدت نیازمند امیدآفرینی است و یکی از مسائل مهم در حوزه‌های مختلف امیدوار یا ناامید بودن مردم است: «دلیل ناامیدی مردم به مسائلی مانند اصلاح نشدن امور، ناکارآمدی دستگاه‌ها... باز می‌گردد.» او انتخابات را فرصتی برای بازسازی امید اجتماعی می‌داند: «مردم به فردی که انتخاب می‌کنند، شعارها، وعده‌ها، شخصیت و تفکر او امید می‌بندند که کاری انجام دهد. هم‌تبعیاتی که برای تحریم انتخابات انجام شده بود و هم رای که مردم دادند نشان دهنده آن بود که مردم خواسته‌ها و امیدهایی دارند و به همین دلیل هم به آقای پزشکیان رای داده‌اند تا رئیس جمهور شود. حرکتی که به سمت ایجاد امید بود.» مدیر مسئول پایگاه خبری «الف» همچنین اضافه می‌کند: «پزشکیان تغییر خاصی نکرده است مگر اینکه یا ما شناخت ناقصی از او داشته‌ایم که من اعتراف می‌کنم که چنین بوده یا اینکه جریان اصلاح‌طلب شناخت کاملی از پزشکیان نداشتند که از او حمایت کامل کردند. در حال حاضر باید بگوییم که او در حال حاضر دست به اقداماتی زده است که قبلاً به آنها اعتقاد نداشته یا اینکه نه، او همان فرد سابق است اما ما دقیق نمی‌شناختیمش.» مقدم معتقد است که هر دو جریان اصلاح‌طلب و اصولگرا شناخت دقیقی از پزشکیان نداشته‌اند: «اما مردم به او امید بسته‌اند و امیدواریم که هر دولتی بر سر کار می‌آید به نحوی به وعده‌هایش عمل کند که نشان دهنده کارآمدی آن باشد و باعث افزایش امید مردم شود. اما در این بین هر فردی که این امید را از بین ببرد در جهت کمک به رئیس جمهور و منافع ملی اقدام نکرده است.» او متن کناره‌گیری ظریف را دستمایه قضاوت رفتار او می‌داند: «کاری به توضیحات بعدی او ندارم. نوشته آقای ظریف در حقیقت هم خلاف حرف‌های قبلی او بود و اینکه به ناامیدی مردم کمک کرده و رئیس جمهور را هم تضعیف می‌کند. ظریف در اظهارات گذشته خود تاکید کرده که کمیته‌هایی که برای انتخاب وزرا برقرار شده جنبه مشورتی دارند و در انتها این رئیس جمهور است که وزرا را انتخاب می‌کند اما در حال حاضر اظهارات او به نحوی است که اینگونه برداشت می‌شود که چرا رئیس جمهور به نتایج کمیته‌هایی اعتنا نمی‌کند؟ و دست به انتخاب دیگری زده یا چرا به اولویت کمیته‌ها توجه نکرده است؟ مقدم می‌گوید: «رفتار ظریف را به این دلیل نمی‌پسندم که منجر به ناامیدی می‌شود، اگر می‌خواهیم به رئیس جمهور کمک کنیم این راهش نیست. متن این نوشته تلویحاً حاوی استعفا، گلایه بسیار شدید و کناره‌گیری از کل دولت و برگشت به

نگاه حقوقدان ۱/

قربانی قانون مشاغل حساس

ابراهیم ایوبی
وکیل دادگستری

آخرین ساعات روز یکشنبه ۲۱ مرداد، محمدجواد ظریف با انتشاری مطلبی در شبکه اجتماعی «ایکس» به شکل غیرمستقیم خبر از استعفای خود از سمت نایب‌رئیس «معاونت راهبردی رئیس جمهور» داد. از یادداشت این طور برداشت شد که دلیل استعفا، بی‌توجهی رئیس جمهور به دیدگاه کارشناسان در انتخاب وزرا است. با توضیحات بعدی ظریف در روز دوشنبه، آشکار شد تلقی عموم درست بوده اما فشار برای استعفا به استناد یک قانون خاص بی‌تأثیر هم نبوده است: «این بهانه برای دیگران که فرزندان‌شان تابعیت مضاعف اکتسابی (و نه قهری) همراه با اقامت در خارج از کشور دارند، بیش از بنده قابل بهره‌برداری است. آنچه باعث گزارش شد، تردید در مفید بودن در معاونت راهبردی بود و آن بهانه سیاسی، دلیل بازگشت به دانشگاه نبود و تنها مزید بر علت بود.»

مجلس شورای اسلامی در ۱۰ مهرماه ۱۴۰۱ بر مبنای طرحی از سوی نمایندگان، قانونی با عنوان «نحوه انتصاب اشخاص در مشاغل حساس» را به تصویب رساند. این قانون پنج‌ماده‌ای با هدف تعیین سازوکاری سخت‌تر برای ورود افراد به مشاغل حساس، علاوه بر روش‌های گزینشی معمول است. بر اساس ماده ۱، کلیه دستگاه‌های اجرایی و نهادهای و سازمان‌های وابسته به قوای سه‌گانه باید مواردی را از سه مرجع وزارت اطلاعات، سازمان اطلاعات سپاه و قوه قضائیه استعلام نمایند. ضمانت اجرا، «کان لم‌پیکن» تلقی شدن انتصاب و مجازات برای مرتکبان خواهد بود. مجازات پیش‌بینی شده کیفر درجه پنجم «قانون مجازات اسلامی» (۱۳۹۲) یعنی یکی از این موارد است: حبس از شش ماه تا دو سال، جزای نقدی هشت تا هجده میلیون تومانی (که هر چند سال یک بار افزایش یافته) و محرومیت از حقوقی اجتماعی از پنج تا پانزده سال.

در ماده ۴ فهرست مواردی که مشمول ممنوعیت می‌شود در ۱۱ بند ذکر شده که از مواردی همچون عدم اعتقاد و التزام عملی به اسلام و قانون اساسی تا تحکیم مبانی رژیم گذشته، اختلاس و ارتشاء، وابستگی به احزاب و سازمان‌های محارب و معاند، مظنونان (و نه مجرمین) و مرتکبان به جاسوسی و ارتباط با اتباع بیگانه که مراکز امنیتی نپه کرده‌اند، راه‌اندازی شبکه‌های ماهواره یا وبگاه علیه اسلام و انقلاب تا مصرف مشروبات الکلی، مواد مخدر و برخی از محکومین گزارش‌های تحقیق و

نگاه حقوقدان ۲/

تنبیه متجاوز

مشروعیت سنجی حمله نظامی اوکراین به خاک روسیه

آرش ملکی
پژوهشگر دکتری حقوق بین‌الملل

ششم آگوست سال جاری میلادی، ارتش اوکراین برای نخستین بار از زمان آغاز تجاوز نظامی روسیه بخشی از قلمرو سرزمینی این کشور را به اشغال خود درآورد تا در موازنه نبرد تغییر ایجاد نماید. اوکراین پس از موفقیت‌های رزمی در سال ۲۰۲۲ دستاورد مهمی کسب نکرده بود و حتی در مقطعی عقب‌نشینی‌هایی نیز داشت. حال اما با ارسال ده هزار سرباز و ششصد خودروی زرهی پوزش به عمق سی کیلومتری غرب روسیه در استان کرسک این دولت را غافلگیر نمود و متجاوزانی که خیال تصرف بی‌درسر کی‌یف را در سر می‌پروراند اکنون در موضع ضعف قرار گرفته. در نتیجه‌ی این اقدام، ۶ غیرنظامی کشته و ۳۱ نفر دیگر مجروح شدند. همچنین، گفته می‌شود جمعیتی بالغ بر ۷۶۰۰۰ نفر محل سکونت خود را ترک کرده‌اند. برخی دولت‌ها به این اقدام واکنش نشان دادند. وزیر امور خارجه آلمان با اشاره به این رویداد از حق دفاع مشروع اوکراین، مشروط به انطباق با حقوق بین‌الملل دفاع نمود. معاون وزیر دفاع ایالات متحده نیز این اقدام اوکراین را دفاع از خود در مقابل حمله نامید. همچنین، سخنگوی سیاست خارجی کمیسیون اروپا نیز حمله به خاک متجاوز را حق قانونی اوکراین برشمرد. این وضعیت از نگاه حقوق بین‌الملل به طرح این سوال منجر می‌شود که آیا می‌توان در پرتو حقوق توسل به زور این فعل نظامی را بر خوردار از مشروعیت دانست؟

به‌عنوان یک قاعده کلی، منشور ملل متحد ذیل بند ۴ از ماده ۲ تهدید یا توسل به زور را ممنوع نموده. لیکن دو استثناء برای آن وجود دارد که مواد ۴۲ (اقدام نظامی شورای امنیت علیه دولتی که صلح و امنیت بین‌المللی را به خطر انداخته) و ۵۱ (دفاع مشروع) از منشور ملل متحد آنها را تبیین می‌کنند.

نگاه حقوقدان ۲/

بر اساس ماده ۵۱، دولت‌ها از این حق ذاتی برخوردارند که چنانچه حمله مسلحانه‌ای علیه آنها اتفاق افتاد، مادامی که شورای امنیت اقدامی را ترتیب نداده به دفاع مشروع از خود بپردازند. مطابق این ماده، سه شرط برای دفاع مشروع وجود دارد که عبارتند از: (۱) وقوع یک حمله مسلحانه، (۲) رعایت اصول ضرورت و تناسب و (۳) دفاع تا زمان اقدام شورای امنیت. تردیدی وجود ندارد اقدامات نظامی اوکراین طرف دو سال و نیم گذشته در خاک خود دفاع مشروع محسوب می‌شود. لیکن آیا ارسال نیروی نظامی به خاک روسیه را نیز می‌توان در همین الگو توجیه نمود؟ در چند روز گذشته از سوی کارشناسان حقوق بین‌الملل به این سوال پاسخی داده نشده. لذا شایسته است با نظر به اوضاع و احوال، مشروعیت این فعل نظامی ارزیابی شود. نخست آنکه اوکراین از فوریه ۲۰۲۰ بدین سو هدف حملات نظامی سنگین و فراگیر روسیه بوده و شرط نخست دفاع مشروع را دارد. حال اگر این فعل نظامی ولو با انگیزه اشغال مسکو و خاتمه تجاوز نظامی به سرزمین اوکراین انجام شده باشد با توجه به گستره اقدامات فاجعه‌آفرین روسیه قابل توجیه است. از سوی دیگر، ارسال یک لشکر با تجهیزات نظامی محدود قطعاً چیزی بیش از یک اقدام تاکتیکی صرف با هدف کنترل صحنه نبرد و انحراف تمرکز روسیه از اوکراین برای مدت محدود نیست و نیروهای ارتش اوکراین به زودی از قلمرو روسیه خارج خواهند شد. شرط دوم رعایت اصول ضرورت و تناسب است. چنانچه ثابت شود این اقدام مانع از آهنگ تجاوز روسیه را کند یا متوقف نموده شرط ضرورت رعایت شده تلقی می‌گردد. شرط تناسب هم با توجه به تلفات انگشت‌شمار در یک عملیات نظامی با چنین مقیاسی نقض شده به نظر نمی‌رسد. همچنین، با توجه به انفعال شورای امنیت از ابتدای جنگ تاکنون در مورد رعایت شرط سوم نیز تردیدی وجود ندارد. در نتیجه، این کنش نظامی اوکراین تا این لحظه مصداقی از دفاع مشروع است و منشور ملل متحد را نقض نمی‌کند.